

DÁVID BENJÁMIN

d.ben0269@gmail.com
doktorandusz (SZTE BTK)

Magyar historiográfia a Nagy Háborúról. Könyvismertető

Hungarian historiography about the Great War. Review.

SZÓTS ZOLTÁN OSZKÁR (2020): *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban.* Nézőpontok, műfajok, intézmények. Pécs, Kronosz.

DOI 10.14232/belv.2021.4.7
<https://doi.org/10.14232/belv.2021.4.7>

Cikkre való hivatkozás / How to cite this article:

Dávid Benjámín (2021): Magyar historiográfia a Nagy Háborúról. Könyvismertető. *Belvedere Meridionale* 33. évf. 4. sz. 107–118. pp

ISSN 1419-0222 (print)
ISSN 2064-5929 (online, pdf)

(Creative Commons) Nevezd meg! – Így add tovább! 4.0 (CC BY-SA 4.0)
(Creative Commons) Attribution-ShareAlike 4.0 International (CC BY-SA 4.0)

www.belvedere-meridionale.hu

Szóts Zoltán Oszkár 2020 őszen megjelenő *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban* című kötetét először kézbe véve, egy olyan letisztult könyvborítót láthatunk, ami egyértelműen sugallja, hogy milyen témát dolgozott fel a szerző. Szóts az első világháborús történetírás egy kevésbé kutatott témáját, a Nagy Háború hazai historiográfiai áttekintését veszi kutatása középpontjába. A kötet három szemszögből, a nézőpontok, a műfajok és az intézmények megközelítési irányból ragadja meg az első világháború 1945 előtti magyar történetírásban elfoglalt helyét. A könyv összefoglalóját és a szerzőről a legfontosabb információkat a kihajtható borító belső felében olvashatja az érdeklődő, mely kiegészíti a borító elején látható

emlékművet. A könyv terjedelme összesen 255 oldal, amelyből több mint 55 oldalnyi bibliográfia tétel található, ami szintén bizonyítja, hogy a szerző rendkívül alapos munkát végzett a szakirodalom felhasználásakor. Ez a bibliográfiai lista egyúttal nagy segítség is lehet az első világháború kutatói számára. Ezen felül névmutató is készült a szöveghez, ami megkönnyíti az olvasó számára a fontosabb nevek és kifejezések megkeresését. A kötet puhakötéssel készült, de további pozitívként említhető meg, hogy többszöri forgatás és olvasás után is jól illeszkedik a lapok.

A kötet alapjául *Az első generáció –Az első világháború értelmezései az 1945 előtti magyar történetírásban¹* című a szerző által Eötvös Lóránd Tudományegyetemen benyújtott, majd summa cum laude minősítésével megvédett értekezésén alapszik. A kötet elkészítését segítette, hogy Szóts Zoltán Oszkár az Országos Széchényi Könyvtár mellett, a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltárában is dolgozott, melynek adatai segíteni és mélyíteni tudták a téma feldolgozását. A kötet szerzője nemcsak kutatót, hanem munkatársként dolgozott azon intézményekben, amelyek kutatóhelyül is szolgáltak az első világháborús magyar történetírás historiográfiai összegzéséhez.

A bevezetés és az összegzés mellett további két nagy fejezetre oszlik a mű. Az első egységben a historiográfiai áttekintéssel ismerkedhet meg az olvasó, ezen felül az első világháborúval foglalkozó nemzetközi és magyar kutatók négy generációját ismerteti Szóts. A második fejezet képezi a könyv címéül szolgáló részt, ahol az intézmények által gyűjtött forrásanyagok mellett megjelennek a memoárok, a katonairók és a hadtörténészek, katonai és történettudományi szakfolyóiratok, történelemkönyvek, ugyanakkor a népi emlékezetéről, hőskultuszról, emlékezetpolitikáról is olvashatunk.

Historiográfiai szempontból két fő művet emel ki a szerző, melyek segítségével tipizálja és kategorizálja a magyarországi első generáció által írt műveket. Nemzetközi szinten Jay Winter és Antoine Prost² írásait tekinti origónak Szóts, akik sajátosságok szerint generációkra osztják fel az első világháború kutatásával foglalkozó szakembereket. Az emlékiratokhoz pedig Romsics Gergely³ kategorizálási modelljét használta fel Szóts Zoltán Oszkár a kötetében. Az áttekintést alapját a kronológia képezi, amelynek végpontja a mérföldkőnek tekintett az 1945-ös év, amit az első világháború első nagy historiográfia korszakhatárának ír le. Szóts Zoltán Oszkár által választott kategorizálási forma azért is logikus és célszerű, hiszen ezáltal az egyes politikai tényezők historiográfiára gyakorolt hatása is jobban elkülöníthetőek.

A második fejezetekben a Jay Winter által meghatározott első világháborúval foglalkozó kutatók négy generációja kerül bemutatásra, ezen belül egyaránt a nemzetközi és magyar szerzők munkáit ismerteti a szerző. Az első generáció fő sajátossága állapítható meg, hogy ekkor elsősorban nem történeti munkák születnek, hanem a világháborúban harcoló és részt vevő katonák munkái kerülnek kiadásra. A művek egyértelmű célja az, hogy az adott ország katonai vezetése levonja a világháború (katonai és hadászati) tanulságait, ezekre a tapasztalatokra építve egy esetleges eljövendő háborúra taktikai és stratégiai alappal rendelkezzenek. A szerző az első világháborús történetírás egy kevésbé kutatott témáját, jelen esetben a Nagy Háború hazai historiográfiai áttekintését célozza meg, amelyről hiába született több monográfia is, az első

¹ Szóts 2018.

² WINTER–PROST 2004., 2005., 2009., 2014.

³ ROMSICS 2004., 2010. 179–196.

világháború témájában az elmúlt száz év során eddig még nem készült egy önálló összefoglaló munka. Szóts Zoltán Oszkár kiemeli, hogy ennek ellenére voltak olyan művek, amelyek egy-egy nemzet historiográfiájába vagy nemzetközi kitekintésben közelítette meg a historiográfiát, ami igazolja azt, hogy a magyar történetírás sok esetben felhasználna külföldi munkákat. Az első generációra fő sajátosságai közé tartozik, hogy a háború eseményeit vizsgálták, azonban hadtörténeti szempontból nem feleltek meg a tudományos igényeknek. Ebben az időszakban számos munka témakörének a középpontjában a háborús felelősség kérdését állítják, ami későbbi generációknál újból és újból meg fog jelenni. A két világháború között kiadott munkák jelentős része a német félt okolja a háború kirobbantásáért, ebben a felfogásban változás csak az 1950-es években következik be.

Az úgynevezett „Lenini” gondolatok az első generáció egyik alfaját képviselte. Ez a gondolkodás további problémát jelentet, ugyanis az 1945 után Magyarországon hivatkozási alapként szolgál, így a magyar történetírásban a háború második generációja valójában továbbra is az első generáció elemeit és sajátosságait hordozza, annyi különbséggel, hogy baloldali gondolatok és elemek határozzák azt meg. Mégis ezekben az években jelenik meg hazánkban az első nagy első világháborús monográfiái Galántai József tollából⁴, amely egészen a 2014-ben megjelent Hajdu–Pollmann⁵ kötetig egyedüli összefoglaló monográfiának számított a magyar történetírásban. Míg 1945 után Magyarországon a „Lenini” megközelítés dominál, addig Nyugat-Európában az első világháborús kutatások középpontjában a társadalmi megközelítés kerül fokozatosan előtérbe. Ezzel együtt fokozatosan erősödik meg egy kollektív felelősségtudat is, de a marxista megközelítési módok is folyamatosan jelennek vannak (társadalmi osztályok konfliktusa) a nyugati történetírásban. Pók Attila⁶ 2015-ös munkájában a nyugat-európai historiográfia írásait vizsgálja.

A harmadik generáció megjelenése az 1990-es évek elejére tehető, ekkor a szerzők munkáikban elsősorban a mentalitásokat, megartásformákat, érzelmi és pszichés hatásokat, valamint identitás és emlékezet témák kerülnek az elemzések középpontjába, ezzel együtt megerősödött a téma társadalom és kultúrtörténeti megközelítése is. Erre a generációra Paul Fussel⁷ és John Keegan⁸ írásai a gyakorolták a legnagyobb hatást. Magyarországon 1989 után számos olyan idegen nyelvű munka jelenhetett meg magyar fordításban, amelyek már évek óta nemzetközi szinten meghatározónak számítottak az első világháborút kutatók körében. (A. J. P. Taylor⁹, Eric Hobsbawn¹⁰ és John Keegan¹¹ is ekkor kerültek először magyar fordításban a hazai könyvespolcokra.) Hiába az újabb magyar és nemzetközi művek megjelenése, ennek ellenére továbbra sem jelent meg nagy összefoglaló monográfia magyar nyelven. A téma kutatása tekintetében fokozatosan előtérbe került a hadszíntérkutatás és az ezredtörténetek feldolgozása. Pszichológia, társadalomtörténeti és a háttérrel kapcsolatos témakörök is a kutatások középpontjába

⁴ GALÁNTAI 1964.

⁵ HAJDU–POLLMANN

⁶ PÓK 2015.

⁷ FUSSEL 1975.

⁸ KEEGAN 1976.

⁹ TAYLOR 1988.

¹⁰ HOBBSAWN 1998.

¹¹ KEEGAN 2000.

kerültek. A magyar történetírásról elmondható, hogy 1990 után elsősorban az eddig elfelejtett kérdésköröket kezdi el megvizsgálni.

A negyedik generáció sajátosságai közé tartozik többek között, hogy tagjai már globális kérdéseket fogalmaznak meg és globális összefüggésekre keresik a válaszokat. Hazai viszonylatban inkább egy centenáriumi generációról beszélhetünk, ennek keretén belül jelent meg 2014-ben Hajdu Tibor és Pollmann Ferenc¹² közös nagy monográfiája is, emellett Bihari Péter¹³ 2014-ben megjelent munkáját emelte ki Szóts. A centenárium további pozitív hozama, hogy számos idegen nyelvű munka kiadásra kerülhetett magyar fordításban. Az elmúlt tíz év pozitív hozadéka, hogy számos könyvet, folyóiratot és korabeli dokumentumot digitalizáltak, amelyeket a széles közönség számára is elérhetővé tettek különböző internetes adatbázisokban. Az első világháború centenáriumának további haszna, hogy a témában (nemzetközi) tudományos konferenciákat szerveztek, amelyekből számos tanulmánykötet is készült, ezzel tovább erősödött és mélyült a nemzetek történései közötti együttműködés.

A következő fejezetben a szerző a magyarországi első generációs írásműveit vizsgálja meg részletesen. Ebben a részben találkozhatunk a nézőpontok, műfajok és intézmények címben is szereplő hármas felosztásával. Az első alfejezetben az Országos Széchényi Könyvtár (OSZK) világháborús gyűjteménye kerül ismertetésre. Az intézmény egységeinek rövid bemutatása után, részletes információkat kapunk arra vonatkozóan, hogy miként zajlott az OSZK-ban az első világháborús folyóiratok és egyéb szakmai munkák gyűjtése. Fontos megjegyezni, hogy a háború ideje alatt a hazai megjelenésű folyóiratok mellett idegennyelvű, elsősorban német nyelvű anyagokat vásárolt folyamatosan a könyvtár. A későbbiekben a gyűjteményből egyedül a kéziratokat választották le, így a dokumentumok mind a mai napig egy fondban találhatóak meg az OSZK-ban, ami várja, hogy feldolgozásra kerüljön. Már a világháború ideje alatt kerültek megjelentetésre hadtörténeti témájú írások, ennek bibliográfiájában nagy segítséget nyújt Pánity Vukoszava¹⁴ által készített bibliográfia. Pánity által összeállított anyagot a könyv szerzője, Szóts Zoltán Oszkár¹⁵ dolgozta fel, amely 2014-ben önálló kötet formájában jelent meg. Számos olyan munka is megtalálható ebben a gyűjteményben, amely valamely újság mellékleteként¹⁶ adtak közre a világháború ideje alatt. Emellett hivatalos szervek (minisztériumok), haditudósítók, önálló kötetei is kiadásra kerültek. A könyv további érdeme közé sorolható, hogy e fejezeten belül önálló részt kapott a katonai tábori újságok bemutatása, mely az olvasók számára számos újdonságot nyújthat.

A fejezet következő részében az első generációs memoárirók, történetírók és gazdasági szakírók munkáit ismerheti meg részletesen az olvasó. A memoárokból rendkívül hasznos és részletes információt nyerhetünk ki, melyet a szerző is kiemel, hiszen a magyar történetírás még mindig nem használta ki teljesen ezt a gazdag forrásbázist. Az 1945 előtti emlékiratokkal Romsics Gergely¹⁷ foglalkozott részletesebben, művében a magyar politikai elit visszaemlékezéseit vizsgálta, melynek egyik központi témája az ország felbomlása szerepelt. A következő

¹² HAJDU–POLLMANN 2014.

¹³ BIHARI 2014.

¹⁴ PÁNITY 1921.

¹⁵ SZÓTS 2014.

¹⁶ TOLNAI világlapja

¹⁷ ROMSICS 2004.

fejezetben az olvasó a különböző tudományos szakfolyóiratok első világháborús írásaival ismerkedhetnek meg: ezek a periodikák, a Magyar Katonai Közlöny, a Magyar Katonai Szemle, a Hadtörténelmi Közlemények és a Századok. Az előbbi két katonai lapban a harci események mellett, hadászati és harcászati publikációk, alakulatok rövid időbeli bemutatása került publikálásra, addig a Századok folyóiratban elsősorban recenziókat jelentettek meg.

Az I. világháború során szerzett tapasztalatokat elsősorban a haderő kívánta felhasználni. Ennek értelmében a két világháború közötti szakmunkák elsődleges célja az volt, hogy a harcra szerzett gyakorlatok feldolgozása mellett a tisztikar tanulhasson a háborúból. A Hadtörténelmi Múzeum célul tűzte ki egy tizkötetes összefoglaló elkészítését. Szakszerű kutatómunka alapján kívánták megalkotni a sorozat egyes köteteit, melynek címe: *A világháború 1914-1918. Különös tekintettel Magyarországra és a magyar csapatok szereplésére*. A kötet részletes és magas színvonala miatt a sorozat félbemaradt, az utolsó része 1942-ben jelent meg, a sorozat jelentős része hadtörténelmi munka, mely magyarázó szövegekkel és mellékelt térképekkel van ellátva. Egyenrangú a korabeli európai sorozatokkal, melyben a hazai forrásokon kívül számos idegennyelvű (elsősorban német, francia, angol és román) munkát is felhasználtak.

A fejezet egyik legjelentősebb része a nagyközönségnek szánt művek részletes ismertetése. Ebben az alfejezetben, olyan munkák kerültek felsorolásra, amelyek a háború egészét kívánják megismertetni az olvasókkal, és a mai napig meghatározó a tudományos szakma számára. Az első ilyen műként említhető meg az 1927-ben Kállay István tollából megjelent *Magyarország a világháborúban. 1914-1918.*¹⁸ című munka. Ezen felül Szóts könyv további műveket említ és mutat be részletesen az olvasók számára: Pilch Jenő: *Világháború története*¹⁹; az első monográfiát Czékus Zoltán²⁰ írta; Julier Ferenc: *1914-1918. A Világháború magyar szemmel*²¹; Aggházy Kamil – Stefán Valér²² munkáját; továbbá De Sgardelli Caesar²³ írását azért kell kiemelni, mert ezt tekintjük az első magyar kézikönyvnek, amely a világháborúról szól.

A fejezet következő részben a különböző alakulattörténelmi munkák kerültek bemutatásra. Az alakulattörténetek, mint műfaj a két világháború között vált tömegessé. A Hadtörténelmi Intézet és Múzeum honlapján²⁴ ma már 104 ezredtörténet érhető el.

Szóts Zoltán könyvében külön alfejezetet szánt a két világháború közötti közoktatás tankönyveinek bemutatására, melyben Unger Mátyás²⁵ munkája említhető meg ki. Kiemeli, hogy ezeknek a tankönyveknek szemléletformáló hatásuk volt, hiszen az iskolai tankönyvben elsősorban világháború megítélése volt az elsődleges, nem pedig az eseménytörténetet megtanítása. Ezen belül fontos szerepet kapott a militarizmus, a férfiaság, a hősiesség, a nemzeti identitás erősítése, az áldozathozatal vagy a mártírhalál eszménye. Továbbá a tankönyvekben megjelent az a gondolat, hogy a katona csak hős lehet, az elesett katona pedig hősi halott, akit tisztelni kell.

¹⁸ KÁLLAY 1927.

¹⁹ PILCH 1928.

²⁰ CZÉKUS 1930.

²¹ JULIER 1933.

²² AGGHÁZY – STEFÁN 1934.

²³ DE SGARDELLI 1935.

²⁴ MAGYAR EZREDEK AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN

²⁵ UNGER 1976.

A könyv utolsó fejezetében a két világháború közötti népi emlékezet, hőskultusz és emlékezetpolitika kerül a középpontba. Szóts megfelelően hangsúlyozza, hogy különbséget kell tenni az elit és a népi kultúra között. A fejezetben elsősorban Gyáni Gábor²⁶ emlékezetpolitikáról írott művei kerülnek kiemelésre, fontos elem, hogy a nemzeti emlékezet szemben áll az egyszerű ember által megélt háborúval. Ezen felül Ságvári György²⁷ kanonizált emlékezet és Püski Levente József herceg szerepvállalásáról írt munkája emelhető ki.²⁸ A szerző felhívja a figyelmet, hogy a háború antropológiai és mentalitástörténet hiánya figyelhető meg a történeti írásokban, melyre nagyobb hangsúlyt kellene fektetnie a történész szakmának.

Véleményem szerint Szóts Zoltán Oszkár munkája hiánypótlónak tekinthető a magyar historiográfia és történész-társadalom számára. Könyve alapos, logikusan felépített és olvasmányos, mely nemcsak a szűk szakma számára nyújthat új információkat, hanem a történelem iránt érdeklődők számára is, melyet segít terjedelmes bibliográfiai jegyzék. Úgy gondolom, hogy a jövő történész generációi számára már historiográfiai óráinak alapműveként kell majd használniuk ezt a kötetet. Bízom benne, a szerző jövőbeni tervei közt szerepel, hogy folytatja a az első világháborús magyar historiográfia részletes feldolgozását, mindezt annak a fényében, hogy a centenáriumi alkalmából számos munka készült a könyv lezárását követő időszakban.

FELHASZNÁLT IRODALOM

AGGHÁZY KAMIL – STEFÁN VALÉR (1934): *A világháború 1914–1918*. Budapest, Országos Közművelődési Tanács könyvosztálya.

BIHARI PÉTER (2014): *1914 – A Nagy Háború 100 éve. Személyes Történetek*. Budapest, Kalligram.

CZÉKUS ZOLTÁN (1930): *Az 1914–1918. évi világháború összefoglaló történelme*. Budapest, Szerző.

DE SGARDELLI CAESAR (1935): *A világháború kézikönyve, 1914–1918*. Budapest, Lloyd.

FUSSELL, PAUL (1975): *The Great War and Modern Memory*. Oxford, Oxford University Press.

GALÁNTAI JÓZSEF (1964): *Magyarország az első világháborúban*. Budapest, Gondolat.

GYÁNI Gábor (2000): Kollektív emlékezet és nemzeti identitás. In: Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Budapest, Napvilág, 81–94.

GYÁNI Gábor (2010): Az első világháború és a paraszti emlékezet. In: Gyáni Gábor: *Az elveszített múlt. A tapasztalat mint emlékezet és történelem*. Budapest, Nyitott Könyvműhely, 294–303.

GYÁNI Gábor (2015): Az első világháború emlékezete. In: Tomka Béla (szerk.): *Az első világháború következményei Magyarországon*. Budapest, Országgyűlés Hivatala, 311–332.

²⁶ GYÁNI 2000. 81–94.; 2010. 294–303.; 2015. 311–332.

²⁷ SÁGVÁRI 2005.

²⁸ PÜSKI 2015. 233–242.

- HAJDU TIBOR – POLLMANN FERENC (2014): *A régi Magyarország utolsó háborúja. 1914–1918.* Budapest, Osiris.
- HOBBSAWM, ERIC (1998): *A szélsőségek kora. A rövid 20. század története, 1914–1991.* Budapest, Pannonica.
- JULIER FERENC (1933): *1914–1918. A világháború magyar szemmel.* Budapest, Magyar Szemle.
- KÁLLAY ISTVÁN (szerk.) (1927): *Magyarország a világháborúban. 1914–1918.* Budapest, „Magyarország a világháborúban” Kiadóváll.
- KEEGAN, JOHN (1976): *The Face of Battle: A study of Agincourt, Waterloo and the Somme.* London, Jonathan Cape Ltd.
- KEEGAN, JOHN (2000): *A csata arca. A közkeletű háború 1415–1916.* Agincourt, Waterloo és a Somme. Budapest, Aquila.
- KEEGAN, JOHN (2010): *Az első világháború.* Budapest, Európa.
- MAGYAR EZREDEK AZ I. VILÁGHÁBORÚBAN: <http://magyarezredek.hu/> (letöltés dátuma: 2021. április 19.)
- PÁNITY VUKOSZAVA (1921): A katonai és katonai ténykedéssel összefüggő irodalmi termékek jegyzéke. *Magyar Katonai Közlöny*, 1921/1–3, 1921/5–6.
- PILCH JENŐ (szerk.) (1928): *A világháború története.* Budapest, Franklin.
- PÜSKI LEVENTE (2015): A világháborús emlékezés reprezentatív személyisége a Horthykorszakban: Habsburg József főherceg. In: Püski Levente – Kerepeszki Róbert (szerk.): *A „Nagy háború” és emlékezete.* Debrecen, Debreceni Egyetem Történelmi Intézet. 233–242.
- ROMSICS GERGELY (2014): Mítosz és emlékezet. A Habsburg Birodalom felbomlása az osztrák és a magyar politikai elit emlékirat-irodalmában. Budapest, L’Harmattan.
- ROMSICS GERGELY (2010): Az első világháborús magyar emlékezetkultúra. In: Romsics Ignác (főszerk.) *Magyarország az első világháborúban.* Budapest, Kossuth – Hadtörténelmi Intézet és Múzeum. 179–196.
- SÁGVÁRI GYÖRGY (2005): Tárgyasult emlékezet – emlékművek, múzeumok a nagy háborúról. *Történelmi Muzeológiai Szemle 5.* A Magyar Múzeumi Történész Társulat Évkönyve. Budapest, Magyar Múzeumi Történész Társulat. 147–179.
- SZÓTS ZOLTÁN OSZKÁR (2014): *Az Országos Széchényi Könyvtár egykori első világháborús gyűjteménye.* Budapest, OSZK – Gondolat.
- SZÓTS ZOLTÁN OSZKÁR (2018): *Az első generáció –Az első világháború értelmezései az 1945 előtti magyar történetírásban.* Doktori Disszertáció. Budapest. https://edit.elte.hu/xmlui/bitstream/handle/10831/40466/dissz_Szots_Zoltan_Oszkar_tortenelemtud.pdf?sequence=1 (letöltés dátuma: 2021. április 6.)
- SZÓTS ZOLTÁN OSZKÁR (2020): *Az első világháború az 1945 előtti magyar történetírásban.* Nézőpontok, műfajok, intézmények. Pécs, Kronosz.
- TAYLOR, ALAN JOHN PERCIVALE (1988): *Az első világháború képes krónikája.* Budapest, Akadémiai Kiadó.

TOLNAI (1915–1917): *A világháború története: 1914–1917: diplomáciai okiratok, hivatalos jelentések, szemtanúk hiteles főljegyzései és eredeti adatok nyomán.* Budapest, Magyar Kereskedelmi Közlöny.

UNGER MÁTYÁS (1976): *A történelmi tudat alakulása középiskolai történelemtankönyveinkben a századfordulótól a felszabadulásig.* Budapest, Tankönyvkiadó.

WINTER, JAY (2009): *Approaching the History of the Great War. A User's Guide.* In: Winter, Jay (ed.): *The Legacy of the Great War. Ninety Years On..* Columbia, Missouri, University of Missouri Press.

WINTER, JAY (ed.) (2014): *Cambridge History of the First World War. I–III.* Cambridge, Cambridge University Press.

WINTER, JAY – PROST, ANTOINE (2004): *Penser le Grande guerre. Un essai historiographique.* Paris, Seuil.

WINTER, JAY – PROST, ANTOINE (2005): *The Great War in History: Debates and Controversies. 1914 to Present.* Cambridge, Cambridge University Press.